

Doctor conferențiar la Catedra de literatură română și universală, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți. Domenii de preocupare: filologie, filosofia culturii, științe ale comunicării, sociopsihologie. Cărți publicate: *Urme pe nisip*, Chișinău, 2005; *Cunoaștere și autenticitate*, Timișoara: ArtPress & Augusta, 2008; *Imaginea Iașilor în presa interbelică ieșeană* (antologie), Iași: Junimea, 2016; *Chișinău: evocări interbelice* (antologie), București: Eikon, 2018 etc.

Diana VRABIE

REFLEXE ALE MEMORIEI COLECTIVE ÎN ITINERARIILE CULTURALE IEȘENE

În încercarea de a proiecta locurile care marchează „memoria colectivă și afectivă” a Iașului, modul în care aceasta s-a constituit și s-a cristalizat de-a lungul timpului vom apela la câteva concepte-cheie, menite să elucideze demersul nostru de față.

Termenul de *memorie colectivă* a fost introdus pentru prima dată în circuitul științific în anii '30 ai secolului al XX-lea de către sociologul francez Maurice Halbwachs. Prin el, filosoful definea, în lucrarea *Les cadres sociaux de la mémoire* (1925) perspectiva existențială a ființei umane, care nu este un sine izolat, ci se află într-o permanentă relaționare cu ceilalți, împărțășind cu aceștia o identitate comună care se bazează pe o memorie colectivă. Tratată din această perspectivă, memoria depinde de mediul social; cadrele sociale ale memoriei sunt instrumente de care memoria colectivă se servește pentru a recompune o imagine a trecutului” [1, p. 121], iar această imagine nu se păstrează, ci este reconstruită pornind de la o multitudine de imagini reactualizate în prezent, de la gândirea sau paradigma dominantă din perioada respectivă.

Imaginarul individual sau colectiv ar putea fi definite ca niște sisteme complexe de reprezentări ale imaginilor, simbolurilor, credințelor, valorilor și ideilor din psihicul uman, care, în totalitatea lor, acționează și influențează atât comportamentul unui individ, cât și comportamentul de grup. Imaginarul se regenerează prin memorie, experiențe, fantasmă, percepții, amintiri și trăiri de natură afectivă prin care se configurează o lume complexă și în același timp mistică. Prin urmare, *imaginarul social* este rezultatul unor combinații dintre anumite sinteze culturale, sociale și istorice cu o serie de mentalități ale timpului; la rândul său, *imaginarul colectiv* se nutrește din acest bazin de amintiri adânc fixate în memoria socială, autogenerându-se în raport cu mișcarea recentă a evenimentelor marcante.

Se știe că spațiul este purtător al acestor urme ale imaginarii colectiv, pe retina sa rămânând imprimate reflexele memoriei colective, care refac identitatea unui oraș, unui grup, integrând totodată individul în comunitatea din care face parte. Astfel, urme ale memoriei colective pot deveni, în egală mă-

sură, monumentele, personajele istorice cele mai importante, evenimentele, instituțiile, devizele, muzeele ș.a. care, prin semnificația lor în viața comunității, contribuie la consolidarea identității comune și a memoriei colective ale comunității.

Benefic ținut în propulsarea energiilor creatoare, spațiu generator de mituri și legende, ascunzând în pliurile ontologiei sale reflexe expresive ale memoriei colective, Iașul a devenit în timp el însuși o metaforă, sugerând o comunitate afectivă, „organică”, aflată sub imperiul unui blazon cultural și al unei atmosfere sufletești. Pentru că înainte de a fi un loc, Iașul este o realitate implicită, o stare de spirit, un sentiment, convertit într-un rafinat suprapersonaj, care se plimbă de veacuri bune printre registrele scriptice, irigând mentalul colectiv prin monumentele, piețele, bulevardele, instituțiile și casele sale.

Patriarhal și cosmopolit, modern și arhaic, el conservă o fizionomie heteroclită. Dacă însemnele modernității au cuprins numeroase fețe ale metropolei, urmele tradiției se vădesc peste tot în acest oraș colinar. Se recunoaște, în partea mai veche, cum bine observă Al. Zub, prefațatorul albumului de istorie culturală, „și un spirit al său, închegat ca un mesaj al generațiilor ce s-au perindat, spirit degajabil din valorile conservate, atitudini, gesturi, din tot ce definește specificul său, un *geniusloci* în creație” [2, p. 6].

Cât de mult nu ar cocheta Iașul cu modernitatea și mondenitatea, filamentele sale sentimentale trimit la arhetipuri. „O stradă veche din Iași echivalează cu o călătorie fertilă în trecut, trecut din care revenim înnobilați, mult mai dispuși să ne proiectăm viitorul” [2, p. 6], remarcă același cercetător. Întreaga har-

tă geografică a Iașului, Copoul, Galata, Târgu-Cuc, Tătărași, Bucium, Ciric, Țicău relevă proiecțiile imagologice ale ieșenilor, spiritul lor imprimat în monumentele de artă, în arhitectonica orașului, în respirația și ritmurile sale interioare. Geografia „micii Rome”, cristalizată într-o lungă și zbuciumată istorie, se conturează între Podul Roș, „dricul orașului”, Târgul de Sus, fosta curte Domnească, Colegiul Nôtre Dame, Casa Conachi etc.

Peisajul urban al Iașului se definește prin trăsăturile, modelele și structura sa, care includ, de asemenea, componenta biologică, mediul fizic și elementele antropice. Din punctul de vedere al structurii sale, Iașul este rezultatul stratificării în timp a unor proiecte politice majore și a unor proiecte individuale minore, care se succed în timp și se suprapun în spațiu, conferindu-i orașului o amprentă de vădită originalitate.

Capodoperă arhitectonică unică, Piața Unirii, spre exemplu, amintește de spiritul ieșean pentru unire, ea reprezentând „tradiția Unirii, care a pornit de la faptul istoric că aici, pe locul din fața lui Petru Bacalu, cuprins în piața de astăzi, s-a jucat mai întâi Hora Unirii la 1857 și 1859 de către poporul luptător pentru marele act”, cum rezultă din scrisoarea lui N. Iorga, A. D. Xenopol și A. C. Cuza, adresată lui N. Gane, primarul Iașilor, în 1911.

În Piața Unirii coabitează edificator tradiția și modernitatea, aceasta reprezentând un „spațiu major de rememorare (și istorică și culturală și civică), nucleu al celebrării marilor uniri, scuar al porumbeilor pacifiști, flancat de hoteluri, cinematografe, librării, florării, expoziții de artă ... Și peste toate, cerul indefinibil al Iașilor europeni” [3, p. 34]. Piața Uniri constituie axa Iașului care certifică

ordonarea spațiului, artera principală de unde pornesc alte artere însemnate. Pe străzile pavate astăzi, altădată se așezau „străzi înguste cu magazine instalate în clădiri joase, acoperite cu șindrila, cu obloane de lemn la ferestre, obloane ridicate în timpul zilei pentru a expune privirii cumpărătorilor mărfuri dintre cele mai variate: miere, smirnă, piper, semințe, stafide, portocale alături de bolovani mari de sare, crapi, moruni și alte feluri de pești, măsline, halva etc.” [4, p. 253]

Totodată, peisajul urban al Iașului, privit ca spațiu trăit, a conservat un loc al reprezentărilor, al acumulărilor de coduri și semnificații în timp, care au menirea să acompanieze și să articuleze mentalul colectiv. Cu alte cuvinte, spațiul trăit al Iașului apare ca unul social și imaginativ, cuprinzând reprezentări fizice, dar și imaginare, simbolice.

În evoluția sa, Iașul a cunoscut mai multe perioade, fiecare dintre acestea având propriile semnificații simbolice, care sub influența primenirilor sociale și politic definesc caracterul identitar al orașului, conferindu-i peisajului urban valențe unice, a căror marcă distinctivă este tocmai acest heteroclitism.

Acest aspect este surprins magistral încă de scriitorii pașoptiști. De pildă, Alecu Russo, în narațiunea *Iașii și locuitorii lui în 1840*, remarcă aspectul eterogen al Iașului. Eterogenitatea, atât de expresivă prin contrastele sale, nu-i pare naratorului din *Iașii și locuitorii lui în 1840* ar fi consecința unui hazard, ci rezultatul fîresc al unei îndelungate evoluții istorice, identificabile și în aspectul arhitectonic: „Iașii însuși este un monstruos amestec de clădiri masive ori elegante, de palate și de magherniți împrejmuite de ogrăzi nemăsurate; pe ulițele lui furnică lucruri de la țară, lux îmbelșugat,

echipaje repezi, livrele, toalete pariziene ori vieneze, zdrențe franco-moldave, fizionomii vesele, aspre, originale, felurit îmbrăcate, ca pentru un bal mascat” [5, p. 226]. Prin urmare, Iașul urmează același traseu, caracteristic orașelor moderne, al căror peisaj urban se constituie într-o memorie stratificată a tuturor grupurilor sociale care au utilizat de-a lungul timpului spațiul.

Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri surprind rînd pe rînd ezitarea Iașului între tradiție și modernitate, încremenirea acestuia între formele de viață rurală și înnoirile civilizației, între Orient și Occident. Într-un amestec de „gravitate și comic” [6, p. 31], Costache Negruzzi în schița *Au mai pățit-o și alții*, recrează lumea ieșeană, care nu este altceva decât un „carnaval tranzitoriu” [7, p. 183]: „...bunul oraș începu a-și schimba toaleta, și, zău! ne pare rău, căci e slut astfel îmbrăcat jumătate cu frac și jumătate cu șalvari roși, întocmai ca un unter-ofițer, pe care l-am văzut la informarea miliției, încins cu sabie peste giubeaua blănită cu cacom, purtând pinteni și șapcă cu roșu” [8, p. 54].

În scrierile publiciștilor, prozatorilor, oamenilor de teatru s-au adunat de-a lungul timpului documente ale unei memorii colective, ale unei memorii culturale, fiecare autor cultivând o mitologie a Iașului său pe care îl comunică cu mai mult sau cu mai puțin talent posterității.

Profilul Iașului proiectat în scrierile literare relevă funcțiile culturale ale tradițiilor, dar și sensurile noii modernități, vestigiile spirituale ale trecutului, dar și crizele societății moderne, într-un proces inedit de reconfigurări ființiale ce a marcat memoria culturală. Dihotomi-

ile recurente vizează o problematică de mare importanță în contextul acestui proces marcat de diferențe substanțiale în raport cu cele două referențiale complementare: modernitatea și tradiția. Din perspectiva tradiționalistă, Iașul constituie un spațiu patriarhal, simbolic, având specificul său etnic, bine conturat, în care spațiul și timpul sunt divizate prin intermediul unor practici sociale specifice. Este un oraș sentimental – „da eu cunosc un vechiu Iași sentimental, mărturisirea N. Iorga. El mergea pe străzile mai puțin desfundate decât astăzi spre vechea liniște de primăvară a lunii lui Maiu ca să viseze sub teiul lui Eminescu, a cărui umbră desnădăjdută părea că mai colindă încă aleile cu vechii copaci plini de taine” [9, p. 2]. Acest Iași respiră înainte de toate o atmosferă generală creată de amurgurile melancolice, de străzile cu case vechi, ascunzând mistere și legendele din veacuri apuse, de cârciumioarele risipite pe străzi lăturalnice, sub reflexiile luminii astrale: „Un amurg prematur, dulce și cenușiu de Decembrie. Străzile sunt pustii. N-a bătut încă ceasul de plimbare. Tramvaiele trec din vreme în vreme, fulgerând pe pavaj coliere de lumini astrale. Ciori în pâlcuri suprapuse, traversează strada în zbor și o iau învălmășite spre Copou” [10, p. 82].

În complexitatea peisajelor fizice vizibile pe care le prezintă, Iașul este în același timp un spațiu al simbolurilor și al amintirii, al moștenirii și al conservării unui bogat patrimoniu identitar, puțin cunoscut și valorificat. Localizarea memoriei în spațiu, apreciată de Michel de Certeau drept triumful locului asupra timpului, oferă spațiului cotidian semnificații fundamentale. Monumentul devine, astfel, un loc al voinței colective de memorie colectivă,

unde experiențele vieții cotidiene se intersectează cu simbolurile spațiului memorial.

Secole de istorie sunt impregnate în zidurile pilduitoare, care teaurizează memoria acestor locuri. Monumentele de arhitectură dau substanță acestui spațiu colinar, atât de râvnit și de disputat. Fărâme de mituri, Biserica Trei Ierarhi, ctitorie a lui Vasile Lupu, Biserica Golia, Muzeul Unirii, simbol al Unirii Țărilor Române la 1859, Catedrala mitropolitană, Palatul Roznovanu, Teatrul Național, Teiul lui Eminescu, Gara din Iași, au convertit demult istoria în mituri. Iașul a crescut impresionant, în pofida prezicerilor ultra-pesimiste de odinioară (prin 1935, geograful I. Simionescu, în cartea *Orașe din România*, așeza Iașul în rândul municipiilor care „au fost, și atât”, pronosticând orașului o agonie tristă, înceată și implacabilă). Simpla extindere „impetuoasă pe orizontală și verticală semnifică, însă, mult mai mult decât o creștere și atât. Ființa multilateral împlinită a Iașului de astăzi reprezintă un ultim și hotărâtor argument într-o veche dezbatere...” [11, p. 29].

Arhitectonica unui oraș și a unei epoci este „o formă de comunicare și reprezintă o modalitate prin care o anumită societate își exprimă idealurile și prin care se poate reconstrui și înțelege modul ei de viață” [11, p. 29]. Străzile, casele sunt repere importante în alcătuirea profilului arhitectonic al unui oraș și prin care se conturează aspectele sale identitare. Astfel, o cercetare din turnul Goliei îți oferă o panoramă inedită a siluetei Iașului, în care elementele patriarhale coabitează cu cele moderne. Palatul Culturii este învecinat cu biserici construite în diferite stiluri și cu clădiri vechi, toate în nuanțe grele de plumb, Teatrul

Vasile Alecsandri este vecin cu Conservatorul de Muzică și Opera, urmând strada Cuza Vodă către centru, printre blocuri, ne întâmpină fostul sediu al *Vieții românești* și Casa lui Vasile Alecsandri. Sunt de ajuns câțiva pași pe sub bolta ferecată a Goliei spre a trece peste veacuri și a reintra în plin Iași al secolului al XX-lea, cu cartiere rezidențiale, cu etaje ca niște trepte cromatice, cu terase pitorești. Clopotele, cu limbajul lor universal, ne recheamă la „dialogul cu noi înșine și cu divinitatea, stimulându-ne toleranța, înțelegerea, buna conviețuire, mai ales în timpurile defavorabile” [3, p. 12]. Coborând până în epoca daco-romană, născut din acea castră desenată pe harta lui Ptolemeus, Iașul devine un spațiu magic, unde totul emană istorie. Fosta reședință domnească de vară de la Belvedere nu mai există, dar vechiul han a rămas așa cum l-au cunoscut Eminescu și Creangă, așa cum l-a pictat Th. Aman.

Legătura cu trecutul cultural este asigurată de multiplele muzee și case memoriale: Bojdeuca scriitorului Ion Creangă, Casa Dosoftei, Casa Memorială „Otilia Cazimir”, Muzeul Memorial „Mihail Sadoveanu”, Casa Memorială „George Topârceanu”, Casa „Nicolae Gane”, Muzeul Memorial „Poni-Cernătescu”, Muzeul „Mihai Eminescu”, Muzeul Literaturii Române (Casa Pogor), Casa Memorială Mihai Codreanu „Vila Sonet” ș.a. Prin ele, ieșeanul își relevă prețuirea față de tradiție, față de fondul istoric și cultural comun, proiectându-le continuitatea în interesul susținut pentru adevăratele valori autentice. Cum bine observă Mircea Radu Iacoban, „pentru ieșeni, orașul lor a avut și va avea totdeauna un ce fascinant: cu cât îl cunoști mai bine, cu atât constăți că știi prea puține despre zidirile, amintirile și în-

săși personalitatea acestei așezări unice ca vocație și destin în spațiul românesc” [10, p. 81].

Orașul este un punct cheie, ce îngemănează economia urbană, principalele perspective politice și administrative. El conservă cel mai bine identitatea unei regiuni prin muzee; el este cel ce dă orientări majore în educație, cultură și în alte domenii ale vieții sociale. „Iașul de azi oferă vizitatorului o diversitate dintre cele mai interesante și mai atrăgătoare, păstrând ca într-o besactea comori de artă veche lângă edificii moderne. Aici arhitectura avântată spre cer e vecină cu patriarhalele străduțe copleșite de o vegetație debordantă, rămasă ca în amintirile bunicilor; metocul cu arcade rotunjite, copiate parcă de un basorelief asirochaldean este vecin cu orga gigantică a tinerei industrii ieșene” [12, p. 8]. Iașul are astăzi o modernitate asumată, dar trecutul, tradiția reverberează în toate aluviunile sale. „Sunt așezări, remarcă Aurel Leon, în care secolele se stratifică asemenea hrisoavelor și incunabilelor din arhive, cu cât mai decolorate de patina anilor, cu atât mai prețioase. Viața merge înainte, dar oricât de impetuos ar fi ritmul ei și oricâte înnoiri ar pătimi bătrâna cetate ea va rămâne învăluită în acea aură proprie bijuteriilor vechi cu metalul înnobilit de rezistența lui la nimicnicie și cu monturi filigranate pentru veșnicie. Un asemenea oraș este și Iașul” [12, p. 6].

Fiind asaltat, în general, de istorici, muzeografi, publiciști, fiind evocat de poeți, Iașul rămâne învăluit în pâcla unui mister (nu neapărat benefic), care-i detronează unele semnificații, în absența cărora el rămâne doar un oraș real cu aspecte legendare. Or Iașul constituie centrul unei mitologii inepuizabile, ce declanșează reverberații profunde la nivelul

mentalului colectiv. Identitatea sa e dezvăluită prin apelul la *reperele arhitectonice ca forme identitare*, așa cum se conturează acestea în unele texte literare, prin apelul la *case ca topos sacru și profan*, mărci ale scindării între tradiție și modernitate, din interiorul cărora descind *casele copilăriei* (Ionel Teodoreanu), *casele emblematice* (Mihail Sadoveanu) etc. Casa, se spune, este o (supra) dimensiune a celui care o locuiește. Asemenea orașului său, ieșeanul e un „semn” ușor și, totodată, greu de citit, cum afirmă Ioan Holban.

Indiferent de realitatea lingvistică pe care i-o atribuim, psihism colectiv, mentalitate sau instrument metal, cert este faptul că în fiecare epocă, o anumită reprezentare a lumii și a lucrurilor, o mentalitate colectivă dominantă însuflețește întreaga masă a societății. „Această mentalitate care dictează atitudinile, orientează opțiunile, înrădăcinează prejudecățile, înclină într-o parte sau alta mișcările unei societăți este eminentamente un fapt de civilizație. Într-o măsură mult mai mare decât accidentele sau circumstanțele istorice și sociale ale unei epoci, ea este rodul moștenirii îndepărtate, al temerilor, credințelor, al unor neliniști străvechi aproape inconștiente adesea, este adevăratul rezultat al unei imense contaminări ai cărei germeni sunt pierduți în trecut și transmiși de-a lungul unor întregi generații de oameni” [13, p. 43].

Relieful orașului se dovedește și el relevant pentru profilul său identitar, recognoscibil și în felul de a fi al ieșenilor. Situat cu fața spre Soare, apărat de pădurea Codrilor, de Cetatea Munților, Iașul se întinde până în nordul Podișului Central moldovenesc, „podîș alcătuit dintr-un „ansamblu de platouri”, ce apar dispuse în semicerc spre „periferia nordică”

a podișului – ca un scut de apărare a Iașilor, dinspre sud; platouri constituite din „ansambluri deluroase”... [14, p. 8]. Astfel, Iașul pare cuibărit între coline unduitoare, în tîpsia șesului, situat pe o calmă orizontală de unde se oferă privirii. Venind către Iași fie de sus, dinspre Pașcani, fie din jos, de la Ungheni, adică urmând larga depresiune a Bahluiului, orașul îți apare încă de departe „asemenea așezărilor de câmpie și ai impresia că e cuibărit în palma unui uriaș” [14, p. 8]. Priveliștile ieșene sunt ca ieșenii: cu unele te înrudești din copilărie, pe altele le alegi cu afinitatea trainică ce decide destine. Cum sugestiv remarcă Constantin Ciopraga, Iașul ascunde „zidiri prin care ți se adresează istoria, case implantate în peisaje ondulate, parcuri și orizonturi, toate cu efecte notabile în modul de a fi al oamenilor de aici, relevă un topos specific, un *genius loci* concretizat în vocații creative. Psihologia Cetății e o realitate constituentă, caracteristică operelor elaborate la Iași de către scriitori și savanți, de creatori de odinioară și de astăzi; *athnos* și *psyche* vibrează complementar în tot ce implică profunzime și adeziune la istorie” [15, p. 5].

Deopotrivă cu aspectul patriarhal, boieresc sau de burghezie intelectuală, Iașul se identifică cu individualismul democratic, cu industrializarea, desprinzându-se de tradiții și convenții, prin adecvarea la mentalitatea vremii, la spiritul timpului etc. „Emanciparea” Iașului va fi precedată de intrarea în „decadență” a unui Iași aristocratic, dar lipsit de resurse economice și de energie combativă, dezarmat în fața noii Capitale moderne, plebee și dinamice. Modernizarea prin parvenitism și falsificare a identității capătă valoare de simptom social. Iașul se transformă treptat din capitală culturală a secolului al XIX-lea autohton în-

tr-o provincie decrepită, abandonată, locuită doar de „umbrele” prestigioase ale trecutului, sub care își consumă soarta vitregă: „Sunt orașe nefericite, cum sunt pe lume oameni fără noroc. [...] Iașul e un asemenea oraș nefericit. Având tot ce i-ar fi putut asigura o viață prosperă și o glorie durabilă, – poziția sa centrală între Carpați, Nistru și Dunăre, importanța strategică a așezării sale, în mijlocul colinelor care-l adăpostesc, fertilitatea și bogăția regiunii, încântătoarea frumusețe a locurilor, - el n-a cunoscut totuși, în agitata-i existență, decât o strălucire îndoielnică și de scurtă durată”, remarcă oarecum forțând nota, Eugen Herovanu, în *Orașul amintirilor* [16, p. 173]. Vitregia de care a fost atins Iașul e remarcată și de arhitectul I. M. Cantacuzino: „Iașul, întins pe movilele sale, își dezvoltă pașnica măreție roasă de mizerie și nepăsare” [17, p. 32].

Spațiu vitregit, spațiu abandonat, urbe-unde nu se întâmplă nimic sunt accepțiile pe care le conferă Iașului Dimitrie Ralet, Constantin Argetoianu, Mihail Sadoveanu, Eugen Herovanu, Ionel Teodoreanu ș.a. Cel din urmă compară Iașul cu Veneția, identificând o comuniune de destin a acestor metropole, pe de o parte, abandonate, pe de altă parte, depozitare de cultură. Ceea ce conferă identitate acestui loc patriarhal este, prin urmare, moștenirea culturală, care reverberează în actualitate. Viața culturală de azi – desfășurată în muzee, biblioteci, săli de teatru, de operă sau de concerte simfonice – continuă o frumoasă tradiție, consemnată în istoria literară românească.

Fiecare comunitate este legată de un spațiu cu limite aproape stabile; de unde, pentru fiecare din ele, o *geografie particulară*, a ei însăși, care implică o serie de posibilități, de constrângeri date, unele cvasipermanente,

niciodată aceleași de la o comunitate la alta. Între om și spațiul pe care îl populează se instituie o relație indisolubilă, cu efecte bilaterale. Cum bine observă, Fernand Braudel, în *Gramatica civilizațiilor*, „reacțiile omului nu încetează să-l elibereze de mediul care îl înconjoară și să-l supună în același timp soluțiilor pe care și le imaginează. El scapă de un determinism pentru a cădea în altul” [13, p. 43]. Ieșeanul își modelează identitatea în conformitate cu locul din sevele căruia se nutrește, dar îl și modelează pe acesta la rândul-i.

Imaginea ieșenilor se constituie empiric, multireferențial, într-un dialog permanent dintre impresiile, imaginația și proiecțiile cristalizate în memoria culturală. Cercetarea conotațiilor intelectuale, comportamentale, etice, culturale, cutumiarele mentalității colective contribuie la descinderea pe o necesară verticală în esența acestui oraș. Imaginea unui oraș se proiectează și ca o comunicare intelectuală, în raporturile cu celălalt, în cunoașterea și definirea alterității. Important este modelul de umanitate care exprimă cele mai adânci aspirații ale unui grup sau ale unei societăți.

Note și referințe bibliografice:

1. Mitroiu, Simona, *Pentru identitatea omului. Memoria și identitatea colectivă*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale*, 2010, nr. 3.
2. Zub, Al. *Un album de istorie culturală*. În: *Iași, orașul din inimă*. Olga și Constantin - Liviu Rusu, Iolanda și Lucian Vasiliu, Iași: Polirom 1998.
3. Rusu Olga ș.a. *Iași, orașul din inimă*. Iași: Polirom, 1998.
4. Lemny, Ștefan. *Primăria Iași (album monografic)*. Iași: Editura Princeps Edit, 2008.
5. Russo, Alecu. *Iașii și locuitorii lui în 1840*. În: *Opere*, Chișinău: Editura Literatura artistică, 1989.

6. Manolescu, Nicolae. *Istoria critică a literaturii române*. București: Editura Minerva, 1990.
7. Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: Editura Minerva, 1985.
8. Negruzzi, Costache. *Păcatele tinerețelor*. București: Editura Național, 1997.
9. Iorga, N. Iașul sentimental și eroic. În: *Orașul nostru*, 1928, nr. 7.
10. Iacoban, Mircea Radu. *Martor*. Iași: Junimea, 1988.
11. Nanu, Adina. *Vezi? Comunicarea prin imagine*. București: Editura PRO, 2002.
12. Leon, Aurel. *Iași*. București: Editura Meridiane, 1965.
13. Braudel, Fernand. *Gramatica civilizațiilor*. București: Editura Meridiane, 1995.
14. Crăciun, Georgeta. *Despre Iași*. Editura NOEL, 2002.
15. Ciopraga, Constantin. Rolul climatului intelectual al Iașului în cultura română. În: *Dacia literară*, 1992, anul III (serie nouă), nr. 8.
16. Herovanu, Eugen. *Orașul amintirilor*. București: Editura Adevărul, 1935.
17. Cantacuzino, G. M. *Scrieri*. Ioan Cușa, Paris, [s.a].

Reflexe ale memoriei colective în itinerariile culturale ieșene

Rezumat. În prezentul articol sunt examinate proiecțiile memoriei colective, descoperite în itinerariile culturale ieșene, cu scopul de a releva locurile care au marcat „memoria colectivă și afectivă” a Iașului. În acest scop, am identificat urme ale memoriei colective în monumentele și figurile istorice, în instituțiile și muzeele din Iași, care, prin semnificația lor în viața comunității, au contribuit la consolidarea identității comune și a memoriei colective a comunității. Analizăm, în acest sens, harta geografică a orașului Iași, cu intenția de a identifica proiecțiile imagologice ale ieșenilor, spiritul lor imprimat în monumentele de artă, în arhitectura orașului, în respirația și ritmurile sale interioare. Vom urmări cum în scrierile publiciștilor, prozatorilor, oamenilor de teatru s-au adunat de-a lungul timpului documente ale unei memorii colective, ale unei memorii culturale, fiecare autor cultivând o mitologie a Iașului său pe care îl comunică cu mai mult sau cu mai puțin talent posterității.

Cuvinte-cheie: memorie colectivă, social, imaginar colectiv, itinerarii culturale.

Reflections of the collective memory in cultural itineraries of Iasi

Abstract. This article will examine the collective memory projections revealed in cultural itineraries of Iasi, with the aim to discover the places that marked the ”collective and emotional memory” of Iasi. Following this aim, we will identify traces of collective memory in historical monuments and figures, institutions and museums of Iasi and others, which, by way of their significance in community life, have contributed to the consolidation of the common identity and collective memory of the community. We will analyze the geographical map of Iasi, with the intention to cut out the imagological projections of Iasi in habitants, their spirit imprinted on the monuments of art, in the architecture of the city, in markets and boulevards. We will see how documents of collective memory, of cultural memory have gathered over time in the writings of the publicists, prose writers and theatre characters, each author cultivating my thology of an own Iasi, which he communicates, with more or less talent to posterity.

Keywords: collective memory, social/ collective imaginary, cultural itineraries.